

DVA LICA POLITIČKE KOREKTNOSTI

Bojana Klepač Rolih
Zagreb: Politička misao, 298 str.

Nika Novak

Doktorska kandidatkinja
Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu
E-mail: novaknika79@gmail.com

Recenzija knjige
Zaprimljeno: 19. 1. 2026.
Prihvaćeno: 21. 1. 2026.

Knjigom *Dva lica političke korektnosti* Bojana Klepač Rolih osvjetljava kompleksan fenomen koji se tijekom posljednjih desetljeća uvukao u sve pore liberalnih demokracija. Upliv političke korektnosti u suvremene političke, kulturne, pravne i medijske sustave postupno jača još od kraja prošlog stoljeća, a novu je težinu poprimio pobjedom Donalda Trumpa na američkim predsjedničkim izborima 2016. Upravo je opiranjem političkoj korektnosti kao instrumentu ljevice za kontrolu i cenzuru američkih građana Trump uspješno mobilizirao dio biračkog tijela, a paralelno i revitalizirao javnu raspravu o prirodi, uzrocima i posljedicama tog fenomena. Danas je politička korektnost jedna od ključnih točaka prijepora, ne samo između ljevice i desnice nego i unutar samih političkih blokova. U nastojanju da potakne uravnoteženu akademsku raspravu oko ovog gorljivog pitanja, Klepač Rolih iznosi nepristranu teorijsku analizu dvosmjerne prirode političke korektnosti te prijedloge za njezino unaprjeđenje u širem i hrvatskom kontekstu.

Prvi nužan korak je razjasniti sam pojam političke korektnosti budući da, unatoč njegovoj učestalosti upotrebi, i dalje izostaje općeprihvaćena definicija. Autorica političku korektnost objašnjava kao suvremeni fenomen proizašao iz širega društvenog pokreta koji zahtijeva intervenciju u načine izražavanja i ponašanja prema društveno depriviranim skupinama. Cilj takvih intervencija je ispravljanje povijesno nanesenih nepravdi, zaštita dostojanstva pojedinih grupa ili poticanje promjene stavova u smjeru njihova većeg uvažavanja i uključenosti. Politička korektnost neraskidivo je vezana uz multikulturalizam koji stvara preduvjete za njezino djelovanje te se simultano ostvaruje u sklopu okvira koji ona postavlja. Može se reći da se pozadina rasprave o političkoj korektnosti u temelju tiče pitanja tko ima autoritet nad regulacijom društvenog života i može li se postojeća raspodjela moći preoblikovati u korist skupina koje su povijesno bile marginalizirane.

Mišljenja su raznolika, a podrška i prozivke dolaze i s lijevog i desnog spektra. Pristaše političke korektnosti, uglavnom iz redova feminizma i multikulturalizma, vide je kao korektiv društvenih nepravdi i instrument poticanja inkluzije te smanjenja diskriminacije. Polazeći od pretpostavke da neutralne institucije, kulture i političke zajednice ne postoje, zagovaraju intervenciju u jezik kao nužan preduvjet za promjenu društvenih odnosa moći. Nasuprot tome, klasični liberali oslonjeni na tradiciju Johna Stuarta Milla upozoravaju da je takvo sputavanje ponašanja problematično. Prema njihovoj interpretaciji, šteta se nanosi tek kad radnja izravno narušava tuđa prava ili vitalne interese, pa emocionalna povrijeđenost ne može biti čvrst temelj za restrikciju slobode izražavanja. Pretjerana ograničenja samo vode ka (auto) cenzuri i homogenizaciji diskursa, što je posebno pogubno za umjetničko i intelek-

tualno stvaralaštvo koje zahtijeva širi prostor slobode. Autorica navodi čitav niz drugih napada, od kojih se posebno ističe paradoksalan ishod struje (neo)konzervativaca. Oni su, u pokušaju suzbijanja jednog oblika političke korektnosti, nehotice reproducirali iste mehanizme i stvorili tzv. konzervativnu korektnost, s ciljem afirmacije konzervativnih vrijednosti kao dominantnoga društvenog modela.

Iako se sveopći sraz među misliocima može činiti nepokolebljivim, knjiga nudi rješenje za pomirbu suprotstavljenih strana. Ono leži u prijedlogu da se državna intervencija u izražavanje i ponašanje prema društveno depriviranim skupinama temelji na načelima razboritoga društvenog inženjeringa koje će promišljeno mijenjati diskriminatorne oblike govora, ponašanja i predstavljanja, sa svrhom poticanja transformacije društvenih stavova i uvjerenja. Takav pristup zahtijeva uvažavanje užega i širega društvenog konteksta, kao i specifičnih obilježja skupina koje su predmet zaštite. Nasuprot radikalnom inženjeringu, koji ima potencijal izazvati duboke podjele i sukobe jer podrazumijeva prisilu, razboriti inženjering je fleksibilan i ima puno manji potencijal izazivanja kontrarevolucije.

Relativno pozitivan primjer razboritoga jezičnog inženjeringa Klepač Rolih nalazi u Europskoj uniji, gdje se politička korektnost širi kao dio kulturne promjene uvezene iz SAD-a. Osjetno reduciran oblik prodro je u jezik europskih ugovora i zahvatio zemlje zapadnog i sjevernog dijela. Ipak, nije uspio razriješiti one međugrupne tenzije koje jačaju uslijed ekonomske i migrantske krize. Desnica i anti-EU pokreti iskoristili su upravo plodno tlo uvezenog multikulturalizma, korektnosti i *woke*-pokreta za širenje vlastitih uvjerenja. Zbog toga, upozorava autorica, Europi neprestano prijete zapadanje u dublju destabilizaciju koja se treba spriječiti svjesnim izbjegavanjem prelaska na radikalni inženjering.

U odnosu na ostatak Europe, hrvatski je kontekst drugačiji zbog njezine specifične povijesti. Ovdje će zagovornici političke korektnosti kao društveno deprivirane skupine prepoznati Rome i druge nacionalne manjine, pripadnike LGBTQI zajednice, osobe s invaliditetom i žene. Protivnici, međutim, smatraju da su u suvremenome hrvatskom društvu upravo Hrvati, ujedno katolici i heteroseksualci, ti koji su navodno postali marginalizirani. Iako politička korektnost nije dosegla razmjere koje ima u nekim zapadnim zemljama, ustavne i zakonske izmjene posljednjih desetljeća jasno su pratile globalne trendove i nastojale uskladiti domaći pravni sustav sa standardima Europske unije. Kao i u širem europskom kontekstu, temeljna prava i slobode prošireni su na sve osobe pod jurisdikcijom Republike Hrvatske. S druge strane, rodno pravičan jezik nije prihvaćen ni u jednoj verziji. Unatoč zahtjevima pobornika, koji ga smatraju ključnim instrumentom ravnopravnosti, on ostaje uglavnom nezastupljen u praksi, što svjedoči o još uvijek ograničenom dosegu političke korektnosti u hrvatskome javnom prostoru.

Kako bi rasvijetlila stvarna obilježja provedbe političke korektnosti i povezanog sankcioniranja govora mržnje u Hrvatskoj, Klepač Rolih naposljetku analizira praksu Vijeća za elektroničke medije. Zaključuje da su odluke u slučajevima govora mržnje, diskriminacije i neprimjerenog izražavanja često neujednačene i nedovoljno transparentne, a taj problem, prema autorici, dijele i znatno utjecajnije institucije poput hrvatskih sudova. Rješenje koje predlaže jest uvođenje protokola koji će pomoći u određivanju vrste i težine sankcije, raspravi o statusu skupine prema kojoj je usmjeren sporni sadržaj, obrazloženju pojedinačne odluke te uvažavanju jedinstvenog konteksta svakog slučaja, uz istodobno poticanje veće transparentnosti i ujednačavanja pravne prakse. Protokol obuhvaća temeljna pitanja koja se odnose na

identifikaciju osobe koja izgovara neprimjerene tvrdnje i skupine koja je predmet tog izražavanja, a trebala bi omogućiti preciznije, pravednije i društveno osjetljivije odlučivanje.

Premda bi takav mehanizam pridonio većoj ujednačenosti prakse, njegova izvedivost nije pokrivena ovim istraživanjem. Ostaje otvorenim kako bi predloženi protokol doista zadovoljio potrebu za ujednačenom i pravednom primjenom standarda političke korektnosti u praksi. Njegova je učinkovitost ograničena nejasnoćom o tome tko će ta pitanja postavljati, može li se i hoće li se na njih odgovoriti objektivno te kako bi se uistinu zajamčila jednakost postupanja u svakom pojedinom slučaju. Subjektivnost procjena, promjenjiv društveni kontekst i razlike u institucionalnim kapacitetima otvaraju prostor za nekonzistentnu praksu, što potvrđuje i analizirano dosadašnje djelovanje regulatornih tijela u Hrvatskoj.

Doprinos knjige *Dva lica političke korektnosti* sastoji se u nekoliko aspekata. Osim što značajno obogaćuje razumijevanju unutarnjih tenzija prisutnih kod ljevice i desnice te antagonizama među različitim društvenim skupinama, također nudi inovativnu perspektivu primjene političke korektnosti u hrvatskom kontekstu. Rasprava je postala još relevantnija u svjetlu zbivanja koja su uslijedila nakon objave istraživanja, budući da su drugu polovicu 2025. u Hrvatskoj obilježile eskalacije društvenih napetosti. Dani srpske kulture u Splitu i Zagrebu odvili su se pod prijetnjama i uzvicima ustaškog poklika skupina maskiranih u crno, dok su u Rijeci meta postali mladi karatisti srpske nacionalnosti. Incidenti su uključivali i fizičke nasrtaje na novinare te su pridonijeli oštroj polarizaciji javnosti. Paralelno su se zaoštrili napadi na strane radnike, praćeni prosvjedima protiv njihova dolaska i širenjem hostilnog diskursa. Osim toga, premda nepovezani, događaji su koincidirali s odlukom o uvođenju zdravstvenog odgoja u zagrebačke škole. Seksualno obrazovanje, koje je predstavljeno kao sastavni dio novog kurikulumu, izazvalo je jednu od najturbulentnijih javnih rasprava u posljednjim godinama. Slučaj je pokazao da u Hrvatskoj postoji izražen strah od navodnog uvoza američkih kulturnih obrazaca. Iako je program zamišljen kao izborni, brojni su se politički akteri, udruge i roditelji mobilizirali oko obrane tzv. tradicionalnih hrvatskih vrijednosti, optužujući političku ljevicu za seksualizaciju djece, promicanje transrodnosti i poticanje *queer* identiteta. Navedeni su događaji praćeni pasivnošću i neusklađenošću narativa političkih aktera, što odražava trenutačni manjak kompetencija za razumijevanje političke korektnosti i inertnost u provođenju politika koje će neutralizirati društvene tenzije. Istovremeno služe kao dokaz da Klepač Rolih s pravom upućuje na razboriti jezični inženjering koji će strateški i dugoročno promicati inkluzivnost, ali i demonstracija hrvatske nespremnosti na suočavanje s agresivnim otporom društva promjeni.